

DOI: 10.31499/2307-4906.2.2018.148992

УДК 37.015.3:005.32-057.87:37.011.3-051:81'243:001.891.5

*Ірина Бей,
аспірант ДВНЗ
«Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)*

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті представлено теоретичні та практичні аспекти формування позитивної мотивації студентів до використання проектних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя іноземної мови. Обґрунтовано сутнісні характеристики понять «мотивація», «мотив», «інтерес», розглянуто їх види та сфери функціонування. Запропоновано зразки анкетування майбутніх учителів іноземних мов з метою визначення стартового рівня сформованості мотивації до проектної діяльності; окреслено провідні мотиви студентів до використання проектних технологій у майбутній професійній діяльності; зроблено висновок про те, що у структурі мотивів майбутніх фахівців домінує внутрішня мотивація, змістовно пов'язана з навчальною діяльністю.

Ключові слова: *мотивація, майбутні вчителі іноземних мов, проектні технології, заклади вищої освіти.*

The article highlights theoretical and practical aspects of forming student's positive motivation for the use of project technologies in future professional activity of the foreign language teachers.

It is proved that informative, psycho-pedagogical and methodical materials are helpful in explaining the content, nature and meaning of such notions, as «motivation» and «motive». The types and function spheres have been also examined. Moreover, the article accomplishes a comparative analysis of the notion «interest» and its interpretation by modern native and foreign scientists. It presents schematically classification of types of «interest» as the key characteristics of student's positive motivation in higher educational institutions.

According to the aim of the scientific research, it determines the particularity of motivational aspects during training students of foreign languages faculties for the project activity in comprehensive educational institutions. The given article reveals and analyses the specifics of future foreign languages teachers' leading motives on the implementation of project

technologies into the educational system.

The analysis of researches concerning teaching foreign languages in higher educational institutions lets the author generalize recommendations on the motivational work with students. These recommendations are the following: providing an opportunity for students to demonstrate independence and initiative in learning and cognitive activity; activating search activity of future foreign languages teachers; usage of stimulation methods such as creation situations of success through accomplishment of tasks of problematic nature; involving students in collective activity through the work organization in groups, game and competitive forms.

It is developed the test questionnaire system of foreign languages faculties students with the purpose of defining the start level of motivation for the realization of project activity. The results of students' test answers let the author to outline the leading motives of future foreign languages teachers for the use of project technologies in future professional activity. This leads to the conclusion that inner motivation is dominant in the structure of future specialists' motives. It can be associated with learning activity.

Keywords: *motivation, future foreign languages teachers, project technologies, comprehensive educational institutions.*

Інтеграція України в європейський освітній простір, сучасний рівень розвитку українського суспільства висувають нові вимоги до підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Ефективність цього процесу значно зростає за умови забезпечення високого рівня мотивації навчальної діяльності з метою виявлення внутрішніх резервів особистості для її розвитку, навчання і виховання.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження та узагальнення результатів педагогічних спостережень дозволили констатувати наявність певних суперечностей в процесі формування мотивації студентів до застосування інноваційних методів у майбутній педагогічній діяльності: між завданнями, що поставлені суспільством перед вищою школою щодо підготовки висококваліфікованих вчителів іноземних мов та низьким рівнем мотивації студентів до застосування інноваційних технологій навчання; між декларуванням необхідності регуляції мотиваційних процесів у закладах вищої освіти та відсутністю ґрунтовних методичних рекомендацій щодо її здійснення у процесі викладання гуманітарних дисциплін; між доцільністю використання методів проектування у середніх загальноосвітніх закладах та недостатньою мотивацією щодо їх застосування на уроках іноземної мови.

З огляду на це, проблема мотивації студентів до впровадження проектних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя іноземних мов є актуальною і потребує подальшого вивчення та

вдосконалення.

Теоретичним та практичним аспектам дослідження проблеми мотивації присвячені численні вітчизняні та зарубіжні наукові розвідки.

Мотивацію як стрижневу характеристику особистості вивчали В. Асєєв, Л. Божович, В. Ковальов, Г. Костюк, В. Мерлін та ін.; мотив, як регулятор різних видів діяльності, став предметом дослідження таких вчених, як М. Алексєєва, Ш. Амонашвілі, М. Дригус, А. Дусавицький, Н. Зубалій, А. Маркова, М. Матюхіна, Є. Павлютенков, Н. Пророк, О. Скрипченко, Н. Юдіна та ін.

Проблеми формування позитивної навчальної мотивації досліджували М. Алексєєва, Ю. Бабанський, В. Богословський, Л. Василенко, А. Виноградова, В. Галузьяк, В. Давидов, Д. Ельконін, М. Заброцький, Є. Ільїн, С. Максименко, А. Маркова, М. Мільман, А. Орлов, С. Рубінштейн, О. Савонько, М. Савчин, М. Сметанський та ін.

Вченими було проаналізовано сутнісні характеристики понять «мотив», «мотивація», «потреби», визначено умови, шляхи та засоби формування означеної мотивації у суб'єктів навчального процесу.

Однак, незважаючи на доволі широке висвітлення теми мотивації майбутніх фахівців до різних видів навчальної діяльності, існують певні проблеми у мотивуванні студентів до впровадження інноваційних технологій у майбутній роботі вчителя іноземної мови.

Як показує аналіз наукової літератури та результати практичних досліджень проблеми, у студентів ще не сформовано стійкого мотиву до використання методів проектування у майбутній професійній діяльності, які, за твердженням науковців та практиків, за умови їх систематичного усвідомленого використання, сприятимуть ефективності процесу навчання іноземних мов учнів середніх загальноосвітніх закладів.

Недостатній рівень дослідження цієї проблеми та її безумовна важливість для організації ефективного освітнього процесу у вищій школі визначають актуальність цієї розвідки та зумовлюють вибір теми наукової статті.

Мета статті – представити сутнісні характеристики «мотивації» та її складових; висвітлити мотиваційні аспекти підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти; продемонструвати результати діагностики мотивів студентів до застосування методів проектування.

Дослідження психолого-педагогічної та методичної літератури, присвяченої питанням мотивації навчання, показало, що серед вчених існують певні розбіжності щодо визначення основних понять цієї багатогранної проблеми. Це, насамперед, пов'язане зі специфічною неоднорідністю та складністю таких дефініцій, як «мотивація», «мотив», «потреба», «спрямованість», «інтерес», «прагнення» тощо.

Результати теоретичних досліджень та експериментальних спостережень дозволили конкретизувати їх змістове наповнення, виділити суттєві ознаки та запропонувати шляхи формування означених психолого-педагогічних категорій в процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності.

Було з'ясовано, що мотивація у психології та педагогіці розглядається по-різному: і як сукупність факторів, що підтримують і спрямовують поведінку людини, і як сукупність мотивів; і як певний намір, що викликає активність особистості і визначає її направленість; і як процес психічної регуляції певної діяльності тощо.

Як зазначають науковці, неоднозначність у визначенні означеного феномену залежить від складності та різноплановості як самого поняття, так і його складових компонентів.

У довідковій педагогічній літературі мотивація розглядається як «система мотивів, що спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. Як мотиви можуть виступати: уявлення та ідеї, почуття і переживання, що виражають матеріальні або духовні потреби людини» [1, с. 217].

Аналіз психолого-педагогічних досліджень з означеної проблеми дозволив виокремити різні позиції вчених як до визначення самого поняття, так і до характеристики його суттєвих ознак.

Так, А. Маркова вважає, що навчальна мотивація складається з ряду спонукань (потреби і суть навчання, його мотиви, цілі, інтереси), які постійно змінюються та вступають у нові зв'язки один з одним, тому становлення мотивації – не просте зростання позитивного або посилення негативного ставлення до навчання, а ускладнення структури мотиваційної сфери, спонукань, які входять до неї [4].

У свою чергу, Н. Пахомова розглядає мотивацію як основу формування інтегративних знань у процесі професійної підготовки. Вчена вважає, що «потреби й інтереси людини можуть бути задоволені лише за допомогою певних об'єктів, тобто предметів або явищ зовнішнього світу. Тому і спонукання до діяльності людини завжди пов'язані з цими об'єктами. Відсутність мотиву може свідчити про порушення особистісного функціонування» [5, с. 226].

Нам імпонує думка Т. Левченко, яка вважає, що мотивація навчання має особистісний, індивідуальний характер. Індивідуальна мотивація, на її переконання, зумовлюється індивідуальними особливостями того, хто навчається, ситуацією навчання, взаємодією раціональних, свідомих чинників. Відповідно, індивідуальна мотивація повинна враховуватись у процесі навчання, тому що «певна система мотивів впливає на стратегію засвоєння знань» [2, с. 200].

Структурним компонентом мотивації виступає «мотив» – «(франц.

motif, від лат. moveo – рухаю), що у педагогічному словнику С. Гончаренко визначається як спонукальна причина дій і вчинків людини (те, що штовхає до дії). Автор зазначає, що основою мотиваційної діяльності людини є її різноманітні *потреби*. «Внаслідок усвідомлення і переживання потреб *первинних* (природжених) і *вторинних* (матеріальних і духовних) у людини виникають певні спонуки до дії, завдяки яким ці потреби задовольняються» [1, с. 217].

Дефінітивний аналіз поняття «мотив» дозволив прослідкувати різні підходи до його тлумачення психологами та педагогами.

Так, «мотив» визначають як *потребу*, що відображає у свідомості бажання чогось у конкретний момент, внутрішню напругу (Л. Божович, Л. Долинська, А. Маслоу, М. Матюхіна, С. Рубінштейн, О. Скрипченко та ін.); як *мету*, спрямовану на об'єкт, що виступає спонукальною силою до певної дії (К. Левін, О. Леонтьєв та ін.); як *формування*, що виступає в ролі аргументу (А. Левицький, К. Обухівський та ін.); як *стан*, що відображає внутрішнє передчуття захоплення від дії чи досягнення бажаного об'єкту (А. Ковальов, П. Якобсон та ін.).

У дидактиці зазначається, що залежно від ставлення до навчальної діяльності, її змісту, мотиви учіння поділяють на внутрішні і зовнішні.

Внутрішні мотиви пов'язані зі змістом навчальної діяльності та її процесом (пізнавальний інтерес, потреба в інтелектуальній активності, прагнення досягти кращого результату тощо). *Зовнішні* – характеризують взаємодію особистості із зовнішнім середовищем (вимоги, натяки, вказівки тощо).

Відповідно до цієї класифікації методи стимулювання навчальної діяльності умовно поділяють на підгрупи: методи формування пізнавального інтересу та методи формування почуття обов'язку і відповідальності у навчанні [8, с. 119].

Серед основних методів формування пізнавального інтересу В. Чайка виділяє такі: дискусія, диспут, включення у ситуацію особистісного переживання успіху в навчанні, методи пізнавальної та дидактичної гри тощо.

До методів емоційного стимулювання вчений відносить створення ситуації зацікавленості, методи проблемного навчання, рольові та ділові ігри тощо [8].

На важливість пізнавального інтересу в процесі формування мотиваційної готовності педагога до інноваційної діяльності вказує також І. Дичківська, яка зазначає: «Пізнавальні інтереси педагога, орієнтованого на застосування інноваційних освітніх технологій, концентруються навколо потреби у науковому розумінні різноманітних аспектів особистісної орієнтації освіти; на осмисленні власного досвіду, ступеня ефективності педагогічної діяльності, формування своєї позиції щодо змін

у системі освіти; використання нових знань у власній практичній діяльності [2, с. 283].

Важливим для нашого дослідження вважаємо виділення психологічної складової мотивів поведінки та діяльності студентів закладів вищої освіти.

Як відомо, діяльність людини зумовлена не одним, а декількома мотивами. Вони можуть відігравати як домінуючу, так і побічну роль. Система домінуючих мотивів поведінки й діяльності визначає *спрямованість* особистості.

Як зазначає О. Степанов, залежно від того, які мотиви в діяльності та поведінці відіграють домінуючу роль, розрізняють такі види спрямованості:

- особистісна, що характеризується переважанням мотивів, спрямованих на забезпечення власного благополуччя (наприклад, успішно закінчити заклад вищої освіти, щоб зробити успішну кар'єру);
- колективістська, що зумовлена переважанням мотивів, спрямованих на забезпечення успіху в спільній роботі (наприклад, намагання здобути командну перемогу в змаганнях);
- ділова, яка відображає переважання мотивів, які породжені діяльністю і зорієнтовані на неї: інтерес до праці, бажання оволодіти конкретним видом діяльності тощо [6, с. 98].

Крім того, в психології виділяють *усвідомлювані* та *неусвідомлювані* мотиви. До неусвідомлюваних належать різноманітні спонукання, у яких не усвідомлюється причина вибору дій і вчинків, адже при цьому людина не може пояснити, чому вона повела себе так, а не інакше. На відміну від них, усвідомлюваний мотив ґрунтується на свідомому виборі дій і вчинків.

Безумовно, у нашому дослідженні ставимо за мету формування у студентів усвідомлюваних мотивів, в основу яких має бути покладений *інтерес*, що у психології тлумачиться як «емоційний вияв пізнавальних потреб людини, що реалізується у спрямованості людини на певні об'єкти, прагнення глибше й повніше їх пізнати» [6, с. 99].

Узагальнення даних психологічних розвідок з проблеми дослідження дозволило схематично представити класифікацію видів «інтересу» як ключової характеристики позитивної мотивації студентів до застосування проектних технологій у майбутній професійній діяльності (рис. 1).

Дані щодо класифікації видів інтересу були враховані нами під час створення системи анкетування для студентів спеціальності «Іноземна мова» з метою виявлення стартового рівня сформованості їх мотивації до застосування проектних технологій.

В аспекті нашої проблеми актуальним для нас було також дослідження наукових доробок щодо сучасних підходів до методики викладання іноземних мов у закладах вищої освіти.

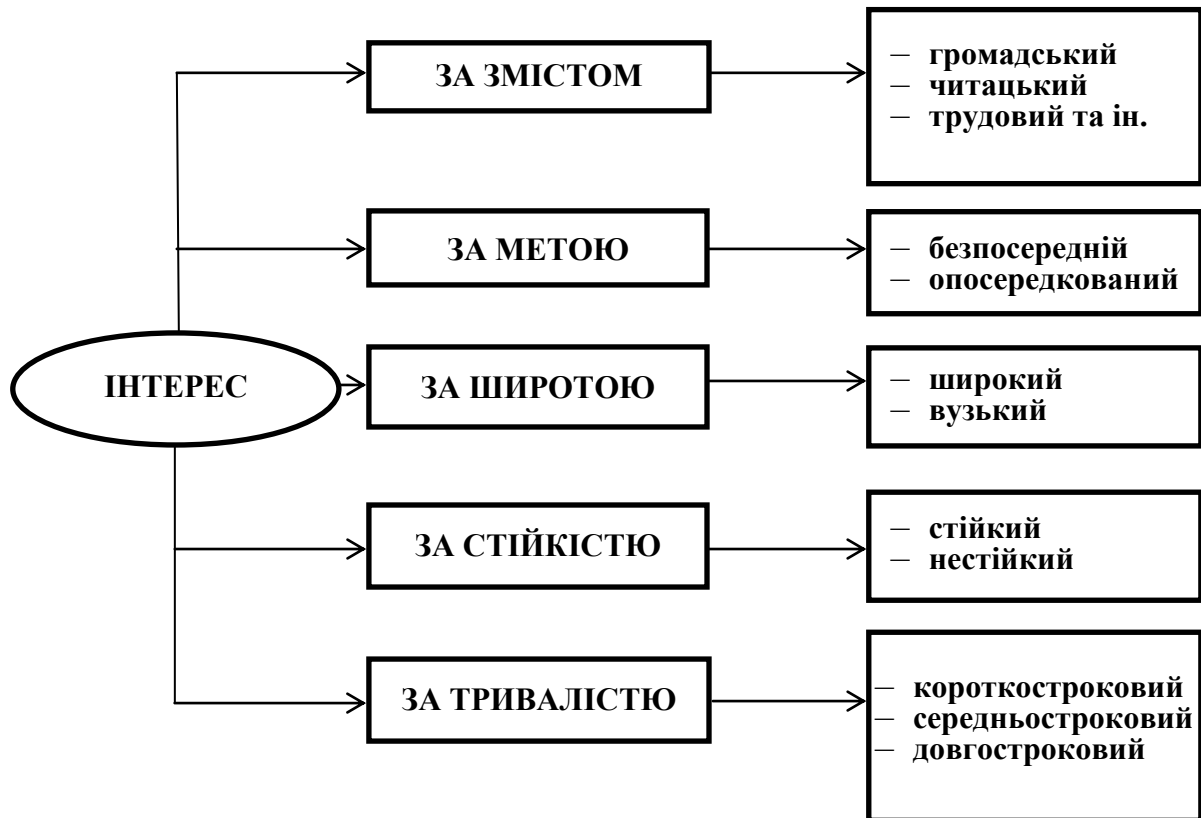

Рис. 1. Класифікація видів інтересу

Аналіз методичної літератури з проблеми формування позитивної мотивації майбутніх фахівців до інноваційного викладання іноземних мов у середніх загальноосвітніх закладах засвідчив актуальність означеної проблеми та дозволив узагальнити наступні рекомендації щодо мотиваційної роботи у закладах вищої освіти: необхідність врахування запитів, інтересів і прагнень студентів; створення для них можливостей для прояву у навчанні та пізнавальній діяльності самостійності та ініціативи; активізація пошукової діяльності майбутніх учителів іноземних мов; застосування таких методів стимулювання студентів, як створення ситуації успіху через виконання завдань проблемного характеру тощо.

Як зазначає Л. Смовженко, з метою підвищення мотиваційної бази студентів у процесі викладання іноземних мов бажано здійснювати якісну підготовку майбутнього філолога, яка неможлива без використання існуючих сучасних освітніх технологій, таких як: професійно-орієнтоване навчання іноземної мови, використання проектної роботи, застосування мультимедійних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами, дистанційні технології в навчанні іноземних мов, створення презентацій у PowerPoint, використання інтернет-ресурсу, навчання іноземної мови на форумах, у блогах, платформах, через електронну пошту тощо [7, с. 247].

Отже, результати аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури дозволили нами виділити, узагальнити та систематизувати якісні характеристики таких дефініцій як «мотив», «мотивація», «потреба», «інтерес», визначити особливості їх функціонування в процесі викладання іноземних мов та на цій основі розробити тести для студентів факультетів іноземних мов з метою визначення стартового рівня наявності у них мотивації до застосування проектних технологій у подальшій професійній діяльності.

Майбутнім учителям іноземних мов було запропоновано на основі самооцінки визначити рівень власної готовності до означеного виду діяльності та дати відповіді на такі запитання, як: чи мають вони бажання постійно вдосконалюватись у напрямі використання проектних технологій; чи можуть стверджувати про наявність мотиву щодо самовдосконалення у напрямі використання проектних технологій у професійній діяльності; чи відчувають бажання досліджувати ефективність форм і методів проектних технологій у навчанні, вихованні та розвитку своїх потенційних учнів тощо.

Результати аналізу анкетування показали, що у структурі мотивів майбутніх учителів іноземних мов домінує внутрішня мотивація, змістовно пов'язана з навчальною діяльністю; навчальні мотиви глибоко усвідомлені і стійкі, що засвідчує силу сформованого мотиву.

Однак значна кількість студентів ще не відчувають потреби у постійному оновленні знань щодо сутності методів проектування та у вивченні передового досвіду з використання проектних технологій у професійній діяльності вчителя іноземної мови; ще не можуть засвідчити прагнення застосовувати іноземну мову в реальному спілкуванні, бажання підвищувати загальний та лінгвістичний світогляд учнів, використовуючи проектні технології тощо.

Певна кількість респондентів ще не виявили бажання щодо впровадження на уроках іноземної мови різних видів проектів, що, на нашу думку, пояснюється їх недостатньою обізнаністю щодо сутнісних характеристик означених технологій та нерозумінням ролі проектного навчання в навчально-виховному процесі середніх загальноосвітніх закладів.

Однією з основних причин недостатнього рівня сформованості позитивної мотивації студентів до використання проектних технологій бачимо у домінуванні в педагогічному процесі традиційних фронтальної й індивідуальної форм навчання, що не дають змоги студенту адекватно моделювати предметний і соціальний зміст майбутньої професійної діяльності та повною мірою забезпечувати його суб'єктну позицію у навчанні.

Анкетування дозволило виявити чинники, що впливають на спонуку

конкретного студента до означеного виду діяльності: інтерес до предмету, сприйняття його повноцінності, загальне бажання виконувати поставлені задачі, впевненість у собі та відчуття власної гідності, так само, як і терпіння і наполегливість.

Проведене дослідження підтвердило актуальність та важливість проблеми формування позитивної мотивації студентів до проектної діяльності в середніх загальноосвітніх закладах, дозволило систематизувати та узагальнити основні психолого-педагогічні характеристики означеного феномену та визначити стан сформованості даної мотивації у майбутніх учителів іноземних мов.

Аналізуючи результати теоретичної та практичної складових дослідження, вважаємо, що вмотивовано активним у професійному навчанні буде той студент, який усвідомлює *потребу* у використанні педагогічних інновацій (зокрема, проектних технологій) та готовий до їх впровадження у майбутній професійній діяльності.

У подальших наукових розвідках з означеної проблеми ставимо за мету розробити експериментальну модель формування позитивної мотивації студентів до застосування методів проектування в закладах загальної середньої освіти та здійснити експериментальну перевірку її ефективності на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Український педагогічний словник / авт.-уклад. С. Гончаренко. Київ: Либідь, 1997. 376с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 351 с.
3. Левченко Т. І. Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності: монографія. Вінниця: Нова книга, 2011. 322 с.
4. Маркова А. К. Формирование мотивации учения: кн. для учителя. Москва: Просвещение, 1990. 192 с.
5. Пахомова Н. Г. Мотивація як основа формування інтегративних знань у процесі професійної підготовки. *Психологія і особистість*. 2017. № 1(11). С. 223–236.
6. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: навч. посіб. 3-тє вид., доповн. Київ: Академвидав, 2012. 528с.
7. Смовженко Л. Сучасні підходи до викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2014. Вип. 61. С. 244–250.
8. Чайка В. М. Основи дидактики: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2011. 240 с.